שוברת המוסכמות

סיפור חייה יוצאי הדופן של מינה ויצמן, אחותו של נשיא המדינה הראשון

בית משפחת ויצמן במוטול, עיירה קטנה ברוסיה (כיום בלארוס), בסוף המאה ה-19.

חיים ויצמן נותן בספר זכרונותיו, "מסה ומעש", תמונה מפורטת מחיי המשפחה בסוף המאה ה-19. הוא מספר, כי "משפחתי נחשבה בין האמידות במוטול... תקציבנו (השנתי) עבר רק לעיתים על חמש או שש מאות רובל בסך הכל... בסכום זה צריך היה לפרנס, להלביש ולהנעיל תריסר ילדים וליתן להם חינוך הגון, לפי מעמדנו... היה לנו בית משלנו – קומה אחת ובה שבעה חדרים ובית-מבשלות, שטח אדמה, עופות, שתי פרות, גן ירק, עצי פרי אחדים... היה לנו חלב לצרכינו... היו לנו פירות וירקות בעונתם; היה לנו לחם כל צרכנו, מעשה אפייתה של אמי; היו לנו דגים ובשר פעם בשבוע – בשבת..."

ב-1895 עקרה משפחת ויצמן לפינסק, (כיום בבלארוס), שם צולמה תמונה זאת ב-1904. עומדים (מימין לשמאל): שמואל, גיטה, חיים, פרומה, פייבל ואשתו פאניה, משה, חנה ומאשה; יושבים (מימין לשמאל): חיים ומרים לובז'ינסקי, בן הזקונים יחיאל, אבי המשפחה עוזר, אשתו רחל-לאה, מינה, אברהם וחיה ליכטנשטיין. החיצים האדומים מורים על חיים ומינה.

בתצלום: מינה בת 15 (הגדלה מהתצלום בעמוד הקודם)

מינה נולדה ב-1889 במוטול. הוריה היו רחל-לאה ועוזר ויצמן, שעשה חיל בסחר עצים. לזוג נולדו 15 ילדים, אך שלושה מהם מתו בגיל צעיר. מינה הייתה הצאצא ה-14 של הוריה. אחיה, חיים ויצמן, מספר בזכרונותיו, כי למשפחה היה מעמד מכובד במוטול. האב, עוזר, היה בנוסף לעסקיו גם ראש הקהילה היהודית וגם ה'סְטַרוֹסְטָה', כלומר ראש העיירה כולה. לרגל מעמדו, הוא היה מידי פעם בורר בסיכסוכים בין תושבי העיירה ובחגים היה החזן בבית הכנסת.
עבודתו של האב כללה פיקוח על חוטבי העצים ושילוח גזעי העצים למנסרות. לכן הוא נעדר מן הבית מידי פעם, לעתים לחודשים רבים ואם המשפחה גידלה את ילדיה כמעט לבדה.
למרות מעמדה המכובד במוטול, עקרה המשפחה לעיר המחוז פינסק, ב-1895. הסיבה לכך אינה ידועה, אבל ייתכן שהדאגה לחינוך הילדים השפיעה בעניין זה. חיים ויצמן עצמו נשלח ללמוד בפינסק עוד קודם לכן. הוא למד שם בגימנסיה הריאלית הרוסית וסייע במימון לימודיו ושהותו מחוץ לבית המשפחה, על ידי עבודה כמורה עזר לנער בן גילו, תמורת מגורים וארוחות בבית הוריו של הנער. נראה שכאשר שהגיע זמן בנות המשפחה ללמוד בבית הספר התיכון, החליטו ההורים להקל עליהן ולעבור ביחד איתן לפינסק.
כבר בנערותה הייתה מינה, שכונתה גם "פאני", בעלת מחשבה עצמאית, שלא לומר מרדנות מסויימת. כך, למשל, למרות שמשפחתה הייתה בורגנית ושררה בה אהדה גורפת לציונות, הצטרפה מינה לתנועת ה"בונד" הסוציאליסטית והאנטי ציונית, מעשה שבוודאי היה לצנינים בקרב הוריה, אחיה ואחיותיה.

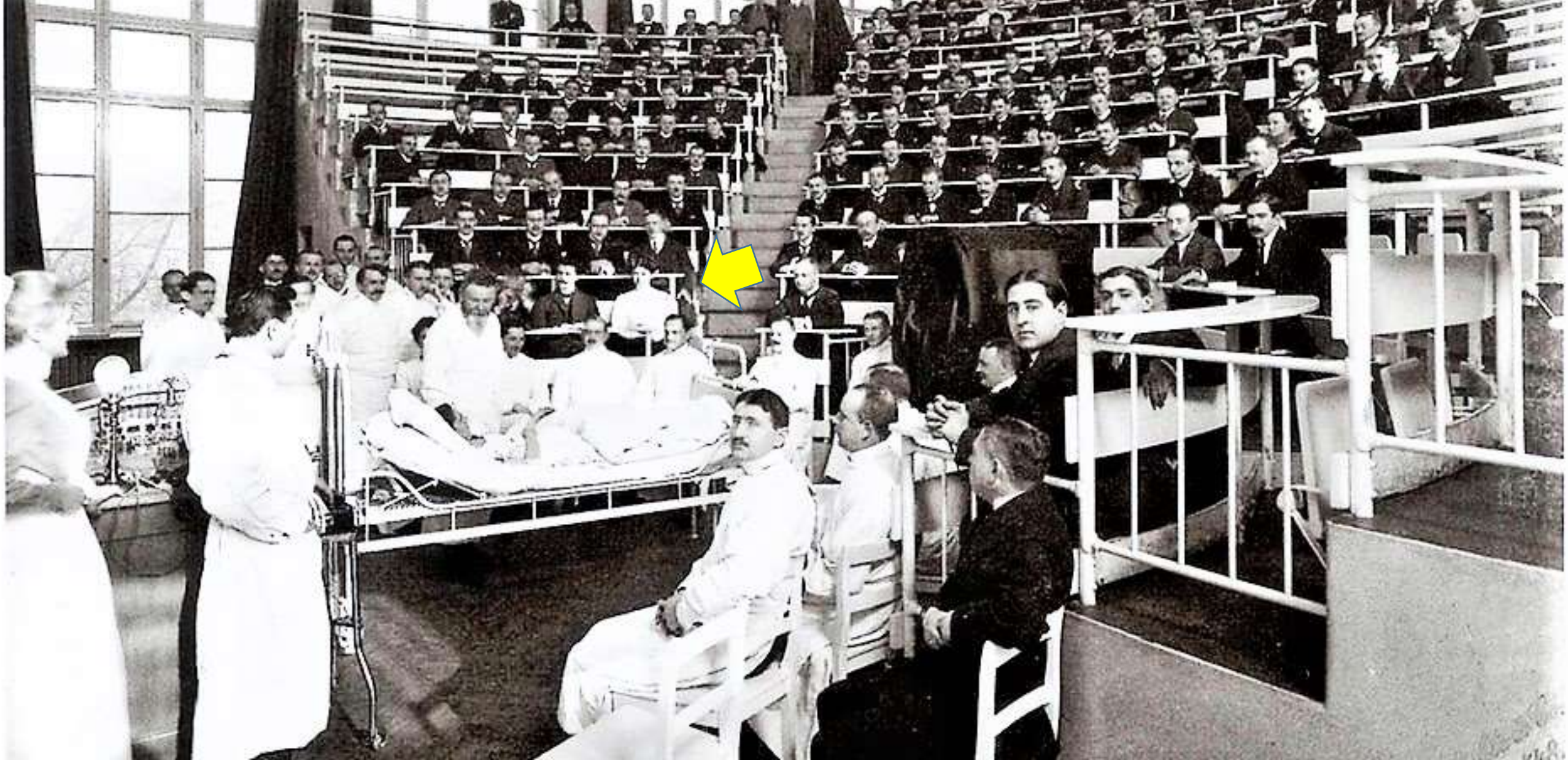

עם סיום לימודיה בגימנסיה, נסעה מינה לברלין, שם למדה רפואה. מבחינה זאת היא הייתה פורצת דרך פמיניסטית, שכן עד 1908 לא הורשו נשים ללמוד רפואה בגרמניה ומינה הייתה מהראשונות שניצלו רשות זאת. התצלום, שנעשה כנראה ב-1909, מראה שיעור באולם ההרצאות של בית הספר לרפואה בברלין, שכל הסטודנטים בו גברים, פרט לאשה אחת (מסומנת בחץ). הייתכן שזאת מינה ויצמן?..

בתצלום: כמה ממתכנני התקיפה העותמאנית על תעלת סואץ ב-1915 בתצלום קבוצתי עם פיקוד טייסת 300 הגרמנית בנוה המדבר קטיה בצפון סיני.

מייד עם תום לימודי הרפואה, ב-1913, עלתה מינה ויצמן לארץ ישראל והחלה לעבוד כרופאה בירושלים. באותם ימים לא היה עדיין איש מבני משפחתה בארץ ואין פלא שעד מהרה נפלה ברישתו של קצין מודיעין גרמני, קורט פריפר (Curt Prüfer; מסומן בתצלום בחץ לבן), רודף נשים מושבע, שעם פרוץ מלחמת העולם הראשונה לא היסס להשתמש בקסמיו כדי להפעיל אותה כמרגלת – והכניס אותה לצרות צרורות.

קורט פריפר במדי קצין טורקי. תצלום בצפון סיני, מול איסמעיליה, בעת הניסיון העותמאני להשתלט על תעלת סואץ ב-1915.

קורט פריפר נולד בברלין ב-1881, למשפחה מהמעמד הבינוני הנמוך. כשהגיע לאוניברסיטת ארלנגן-נירנברג, בחר ללמוד מזרחנות והתגלה כסטודנט מבריק, ששלט בערבית על בוריה. ב-1906, תוך כדי לימודיו, הכיר פריפר בברלין את פרנסס אתל פינקהם, אמריקנית שלמדה שם מוסיקה והייתה מבוגרת ממנו ב-13 שנה. הם נישאו ב-1907, אבל זמן מה לאחר מכן התגרשו.

עבודת הדוקטורט שלו עסקה בהתפתחות תיאטרון הצלליות/הבובות במצרים, החל מהמאה ה-14, אבל עד מהרה עבר פריפר לנושאים עדכניים יותר: הוא הצטרף לשירות החוץ הגרמני ונשלח למצרים כדי לשמש כמתורגמן בשגרירות הגרמנית שם. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה, נסגרה השגרירות והוא עבר לקושטא ומשם נשלח למטהו של ג'מאל פאשה, השליט העותמאני בארץ ישראל. פריפר קיבל תואר של סגן קונסול, אך למעשה היה קצין מודיעין, שזכה להערכה רבה מצד הממונים עליו. הוא סייע בהתוויית התוכנית למיתקפה העותמאנית-גרמנית על תעלת סואץ ולאחר כשלונה, הוטל עליו להקים רשת ריגול במצרים. וכאן נכנסה לתמונה היכרותו עם מינה ויצמן.

פריפר ניצל את העובדה שבתחילת המלחמה גורשו מהארץ למצריים כל הנתינים של מדינות זרות שלא קיבלו אזרחות עותמאנית. הוא הציע לכמה מהם לרגל אחר הבריטים במצריים – ומינה ויצמן הייתה אחת מהם.

לא ידוע כיום היכן ומתיי נפגשו פריפר ומינה. מה שברור הוא, כי פריפר, שהיה ידוע כחובב המין היפה, פגש אותה בירושלים, כירכר סביבה ועד מהרה היא נעתרה לחיזוריו. רכילויות מאז סיפרו בין השאר, כי השניים בילו יחדיו בחדר ששכרו בבית מלון ירושלמי.

להחלטת מינה להפוך למרגלת היה גם אופי פוליטי: כסוציאליסטית וכיהודיה, תיעבה את שלטון הצאר ברוסיה בגלל רדיפות היהודים שם ולכן הייתה מוכנה לפעול למען אוייביו הגרמנים. בכך פרצה שוב את המוסכמות, שכן רוב יהודי הארץ ייחלו אז דווקא לתבוסת העותמאנים והגרמנים מידי הבריטים.

בגלל הפצועים הרבים שזרמו לקהיר מהחזית, הייתה מערכת הרפואה הבריטית שם עמוסה עד בלי שאת. לא פלא, שעם בואה של הרופאה מינה ויצמן לשם היא התקבלה בברכה ושולבה מייד בעבודה הקשה.

בתצלום: פצועים מהקרבות בגליפולי ב-1915, ממלאים בית חולים עראי שהתמקם בארמון בפאתי קהיר.

ארמון קאפארלי, משכן השגרירות הגרמנית ברומא ב-1915.

מינה הגיעה למצרים בתחילת 1915. היא משכה אליה תשומת לב מרובה, כי באותה תקופה הייתה אשה-רופאה דמות בלתי שיגרתית. אבל גם, ואוליי אף יותר בגלל אישיותה, היא נעשתה דמות אהודה בקרב הבריטים ושאר הזרים בקהיר. עובדה זאת סייעה בידה לאסוף מידע רב על הצבא הבריטי במצריים, אך במיבצע הריגול של פריפר הייתה נקודת תורפה משמעותית: המרגלים ששיגר נדרשו לשלוח אליו את המידע שאספו, באמצעות השגרירות הגרמנית ברומא. איטליה אומנם נכנסה למלחמת העולם הראשונה, לצד צרפת ואנגליה, אבל רק במאי 1915. עד אז הייתה איטליה נייטרלית והשגרירות הגרמנית ברומא פעלה כסידרה.

מינה הגיעה לאיטליה, כאשר נשלחה ללוות חייל צרפתי פצוע קשה, שהוחזר לארצו – ומייד התקשרה עם השגרירות הגרמנית כדי למסור לשגריר אישית את כל המידע שאספה. אלא שהייתה זאת טעות גורלית: השגרירות הייתה כבר תחת מעקב הדוק של המודיעין הבריטי, שחשף את התקשרות מינה עם השגריר. היא נעצרה מייד, נשלחה למלטה ומשם הועברה לכלא במצרים.

מצבה של מינה היה חמור מאוד, כי מרגלים שנתפסו באותם ימים נדונו למוות וגם אם לא, היא הייתה צפויה למאסר ממושך בכלא קודר. למזלה של מינה, היו הבריטים ותרנים מאוד כלפיה. אשה שהכירה אותה סיפרה לאחר זמן, כי "היא הייתה כל כך אהודה בקהיר ובאלכסנדריה, עד כי כל מכריה סירבו להאמין שהיא מרגלת." אפילו הקונסול הרוסי בקהיר היה מוכן לערוב לחפותה. אבל ייתכן מאוד שמי שהכריע את הכף לטובתה היה אחיה, חיים ויצמן, שבאותה עת היה אישיות מכובדת בבריטניה, לאחר שהמציא שיטה לייצור אצטון – חומר הכרחי לייצור חומרי נפץ, שהיה בו מחסור חמור בבריטניה בתחילת המלחמה. אף כי הדבר לא צויין בשום מקום, אין ספק שהוא ידע למי לפנות בעניין הזה – ובהמלצתו החליטו הבריטים לגרש את מינה לרוסיה, במקום לכלוא אותה או אפילו להוציאה להורג.

בעיקבות ההחלטה הבריטית לגרש את מינה לרוסיה, היא שוגרה לשווייץ ומשם נשלחה ברכבת לרוסיה.
הנסיעה נמשכה כמה ימים וכאשר הגיעה הרכבת לרומניה, ניתנה למינה האפשרות לנוח יום או יומיים במלון מקומי. תוך כדי כך היא פגשה אשה שווייצרית בשם הילה שטיינבך-שו ובין השתיים נוצרו יחסי אמון. "היא סיפרה לי הכל," דיווחה הילה לגרמנים לאחר מכן, "וביקשה ממני בלהט להודיע לשגרירות הגרמנית בקושטא על גירושה. במיוחד הדגישה שיש להודיע על כך לאדון פריפר..."
בסופו של דבר הגיעה מינה לרוסיה ושם הוחזקה כמעט עד סוף המלחמה, בתנאים מגבילים. ידוע רק שהרוסים שיגרו אותה לפולין, שם עבדה כרופאה במסגרת "הצלב האדום" הבינלאומי. בעודה בפולין, שהייתה אז בשליטת רוסיה, פרצה המהפיכה הקומוניסטית של 1917 ורוסיה כולה נסחפה במערבולת האירועים האלימים של אז. למזלה של מינה, הגרמנים לא שכחו אותה ולאחר שנחתם הסכם השלום הנפרד בין גרמניה לרוסיה (הסכם ברסט-ליטובסק), במרץ 1918, היא נכללה ברשימת השבויים והאזרחים הגרמניים העצורים ברוסיה, שיש לשחררם - ונשלחה לגרמניה. בנובמבר באותה שנה הסתיימה מלחמת העולם הראשונה וחודשים ספורים לאחר מכן, ב-1919, סגרה מינה את פרק הריגול בחייה וחזרה לירושלים.

טקס חתימת חוזה ברסט ליטובסק, ב-1918, שהביא לשיחרורה של מינה.

מייד עם שובה לירושלים, התקבלה מינה לעבודה כרופאה-מיילדת בבית החולים "הדסה", שהופעל במיבנה הישן של בית החולים רוטשילד, ברחוב הנביאים בירושלים.

משמאל: חזית בית החולים בתצלום מתחילת המאה ה-20.

חדר התינוקות של מחלקת היולדות בבית החולים רוטשילד-"הדסה" בשנות ה-20.

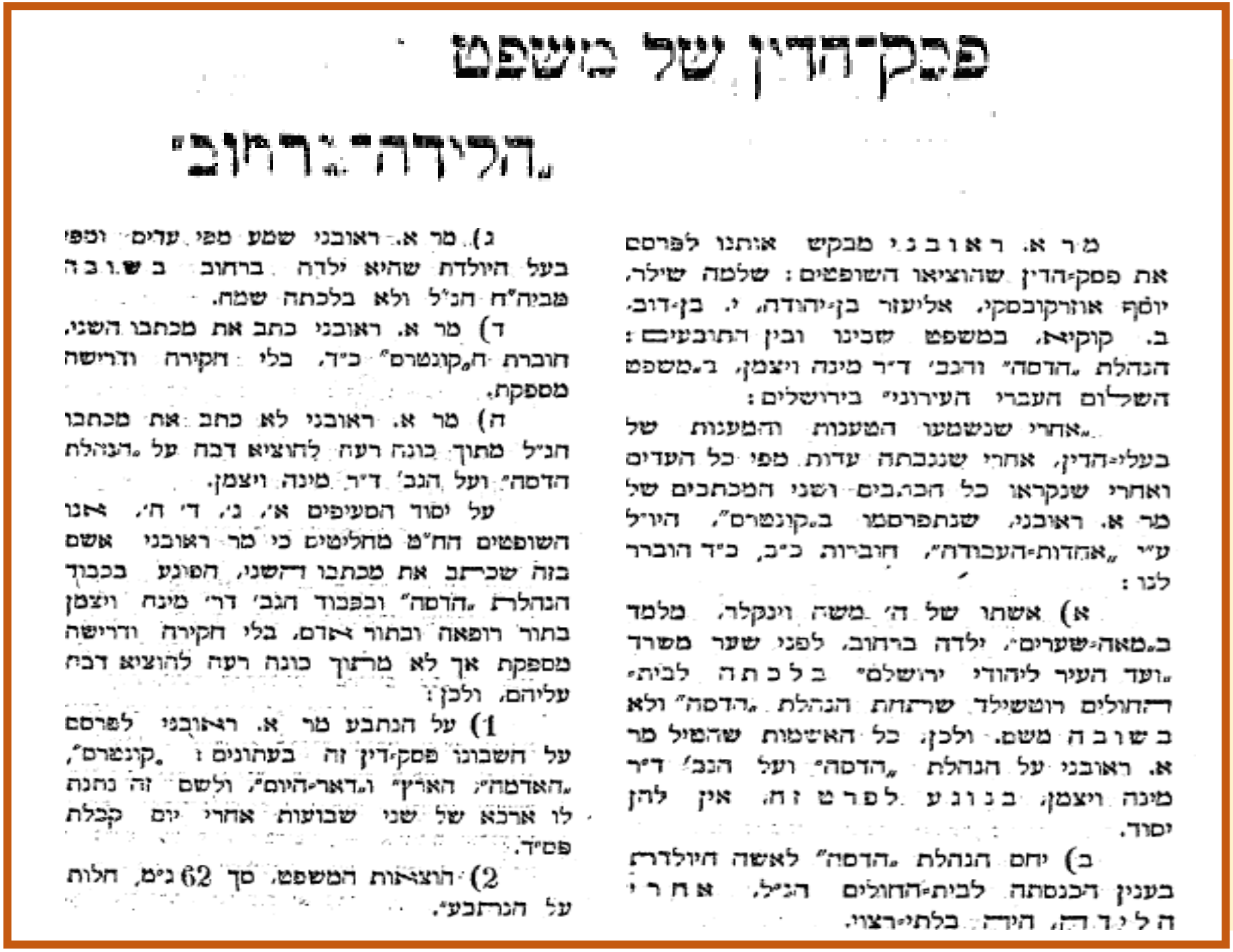

פסק־הדין של משפט

„הלידה ברחוב"

מר א. ראובני מבקש אותנו לפרסם את פסק־הדין שהוציאו השופטים: שלמה שילר, יוסף אוזרקובסקי, אליעזר בן־יהודה, י. בן־דוב, ב. קוקיא, במשפט שכינו ובין התובעים: הנהלת „הדסה" והגב' ד"ר מינה ויצמן, ב„משפט השלום העברי העירוני" בירושלים:

„אחרי שנשמעו הטענות והמענות של בעלי־הדין, אחרי שנבחנה עדות מפי כל העדים ואחרי שנקראו כל הכתבים ושני המכתבים של מר א. ראובני, שנתפרסמו ב„קונטרס", היוצל ע"י „אחדות־העבודה", חוברת כ"ב, כ"ד הוברר לנו:

א) אשתו של ה' משה וינקלר, מלמד ב„מאה־שערים", ילדה ברחוב, לפני שער משרד „ועד העיר ליהודי ירושלם" בלכתה לבית־החולים רוטשילד שרחוק הנהלת „הדסה" ולא בשובה משם. ולכן, כל האשמות שהטיל מר א. ראובני על הנהלת „הדסה" ועל הגב' ד"ר מינה ויצמן, בנוגע לפרטים אין להן יסוד.

ב) יחס הנהלת „הדסה" לאשה היולדת בענין הכנסתה לבית־החולים הגיל, אחרי הלידה, הוא בלתי־רצוי.

ג) מר א. ראובני שמע מפי עדים ומפי בעל היולדת שהיא ילדה ברחוב בשובה מביה"ח חנ"ל ולא בלכתה שמה.

ד) מר א. ראובני כתב את מכתבו השני, חוברת ח„קונטרס" כ"ד, בלי חקירה ודרישה מספקת.

ה) מר א. ראובני לא כתב את מכתבו חנ"ל מתוך כונה רעה להוציא דבה על „הנהלת הדסה" ועל הגב' ד"ר מינה ויצמן.

על יסוד הסעיפים א', ג', ד' ה', אנו השופטים הח"מ מחליטים כי מר ראובני אשם בזה שכתב את מכתבו השני, הפוגע בכבוד הנהלת „הדסה" ובכבוד הגב' ד"ר מינה ויצמן בתור רופאה ובתור אדם, בלי חקירה ודרישה מספקת אך לא מרשע כונה רעה להוציא דבה עליהם, ולכן:

1) על הנתבע מר א. ראובני לשלם על חשבונו פסק־דין זה בעתונים: „קונטרס", „האדמה", „הארץ" ו„דאר־היום", ולשם זה נתנה לו ארכא של שני שבועות אחרי יום קבלת פס"ד.

2) הוצאות המשפט, סך 62 גרוש, חלות על הנתבע.

מטבע הדברים, לא התנהלה עבודתה של מינה על מי מנוחות. כך, למשל, פירסם ב-1920 השבועון "קונטרס", שהוציאה מפלגת "אחדות העבודה", מכתב של אדם בשם א. ראובני, שהאשים את בית החולים "הדסה" ואת ד"ר מינה ויצמן עצמה, בהתנהגות פסולה שגרמה ללידה ברחוב. הנהלת בית החולים ומינה תבעו את ה"קונטרס" לדין על הוצאת דיבה – ובית המשפט קבע נחרצות שהאשמות כותב המכתב פורסמו בלי חקירה ודרישה - וזכו במשפט.

העיתון "דואר היום" פירסם בעיקבות זאת, ב-18 במרץ 1920, את הקטע משמאל, המהווה בעצם התנצלות של הכתב ושל השבועון "קונטרס":

מינה התגוררה בקומה הראשונה של הבית ברחוב החבשים (כיום רחוב אתיופיה) 11. היא שכרה את הדירה מבעל הבית, אליעזר בן-יהודה, שהתגורר ועמל על מילונו בקומה השנייה.

מחוץ לשעות העבודה שלה, קיימה מינה חיי חברה פעילים. עדות לכך מהווה סיפורו של יונה תמיר (קופ), אחיינו של זאב ז'בוטינסקי. במאמר שפורסם ב-1984 בעיתון "חרות" הוא מספר, כי "הבית בו גרה משפחת ז'בוטינסקי בירושלים נמצא בקירבת הגדר המזרחית של בית הקברות המוסלמי, מזרחית לבריכת ממילא... היה זה בית ועד בו מתכנסים אישים מכל החוגים. שם פוגשים את ד"ר רובינוב, מנהל 'הדסה', את הגב' ד"ר מינה ויצמן – אחותו הצעירה של פרופ' ויצמן ורופאה מיילדת ב'הדסה', את קולונל מרגולין, מפקד הגדוד העברי, את קציני הגדוד לוי וג'ייקובס, את אליעזר בן-יהודה עם משפחתו, את ד"ר יעקב סגל, יליד צפת וקצין בצבא הצרפתי ועוד ועוד." נראה שבאחד האירועים החברתיים שאליהם הגיעה מינה, היא פגשה את בעלה לעתיד, אלפרד נואל לאו.

הבית ברחוב החבשים 11, כפי שהוא נראה כיום. (תצלום: אבישי טייכר, פיקיוויקי)

אלפרד נואל לאו נולד בעיר נורתהמפטון שבאנגליה ב-1896. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הוא היה בן 18 ועם גיוסו נשלח לקורס קצינים. בתום הקורס קיבל דרגת Second Lieutenant (סגן מישנה) והוצב בגדוד 1/4 של רגימנט נורתהמפטונשייר.
ביולי 1915 נשלח הגדוד לגליפולי, שם נלחם בחוף מפרץ סובלה, עד שחולץ למצרים בדצמבר באותה שנה. כאן צורף הגדוד לכוח הבריטי שהגן על תעלת סואץ.
ב-1917 שולב הגדוד בכוח הבריטי שיצא לכבוש את ארץ ישראל מידי העותמאנים, בתחילה בפיקודו של גנרל מאריי ולאחר מכן של גנרל אלנבי. במסגרת זאת לחם הגדוד בשלושת הקרבות על עזה, שבסופם נכבשה העיר בידי הבריטים, בכיבוש יפו, בקרב ראש העין ובקרב השרון. ב-31 באוקטובר 1918 הגיע הגדוד עד ביירות, שם הסתיים חלקו במלחמה. לאו הצטיין בקרבות הקשים שבהם השתתף בארץ ובעיקבות אחד מהם אף זכה ב-Military Cross - מדליית הצלב הצבאי, המוענקת על גילוי גבורה בשדה הקרב. הוא גם הועלה פעמיים בדרגה וסיים את המלחמה בדרגת קפטן (סרן).

הדגל הבריטי מתנוסס על המישכן הראשון של הנציב העליון והמינהלה הבריטית בירושלים: בניין "אוגוסטה ויקטוריה", בתחילת שנות ה-20.

כשהוחזר הגדוד לבריטניה לאחר חתימת הסכם השלום, נשאר לאו בארץ. בספטמבר 1918 הוא הצטרף ל"מינהל הצבאי של שטחי האוייב הכבושים בארץ ישראל" ועם הגעת הנציב העליון הראשון, הרברט סמואל, ב-1920, הוא שוחרר מהצבא והצטרף לצוות המינהלי של הנציב העליון, כסגן מושל מחוז ירושלים.
וכך, בתחילת שנות ה-20, נפגש אלפרד נואל לאו עם מינה ויצמן בירושלים. זמן קצר לאחר פגישתם נישאו השניים – אירוע בלתי שיגרתי באותם ימים, שבהם נחשבו נישואי יהודיה לנוצרי כמעשה פסול, לפחות מהצד היהודי.

נישואיה של מינה למי שאיננו יהודי היו כנראה מהלומה קשה למשפחת ויצמן, שהתביישה בה וניתקה כל קשר איתה. יתר על כן: היא נמחקה כמעט לגמרי מההיסטוריה המשפחתית. ראומה, אשתו של עזר ויצמן, האחיין של מינה, סיפרה לאחר שנים, כי "שמעתי עליה רק פה ושם, מסיפורים של עזר".

מכל מקום, חייה של מינה הסתיימו לפתע, עם מותה ב-18 ביוני 1925, כנראה מסרטן, בהיותה בת 35 בלבד. לאחר מות אשתו, התמסר לאו לעבודתו במינהל המנדטורי של ארץ ישראל. הוא עלה בסולם התפקידים, נעשה עוזר מושל מחוז בפועל ובתחילת שנות ה-30 התמנה למושל מחוז עזה. זמן מה לאחר מכן הורחב מינויו גם למחוז באר שבע. ב-1938 הוא התמנה למזכיר המועצה של המינהל המנדטורי.

באותה שנה יצא לאו לחופשה באנגליה ושם נשא אשה שנייה. נראה שחייו עם מינה היו טובים, כי גם אשתו השנייה, קתלין, הייתה יהודיה, בת למשפחת פישקין מניוקאסל און טיין. אולם נראה שהפעם המירה קתרין את דתה, כי טקס הנישואין נערך בכנסייה לונדונית.

אלפרד נואל לאו (משמאל) מחליף דברים עם הנציב העליון גנרל קנינגהאם, בעת ביקור הנציב במחוז חיפה ב-1946.

בסוף שנות ה-30 מונה לאו למושל מחוז חיפה, תפקיד שבו החזיק עד תום המנדט הבריטי. בינואר 1947 הוא עוד קיבל תואר כבוד של "חבר במיסדר סנט מייקל וסנט ג'ורג'". כשנה וחמישה חודשים לאחר מכן תם המנדט הבריטי – ולאו חזר לבריטניה ללא שוב.

אלפרד נואל לאו האריך חיים: הוא מת באנגליה ב-1983, בגיל 87.

חייו של קורט פריפר, הגבר האחר בחייה של מינה, המשיכו גם אחרי מלחמת העולם הראשונה להיות רצופי מזימות ותככים.
עם חתימת הסכם הפסקת האש בין האימפריה העותמאנית למעצמות ההסכמה, ב-30 באוקטובר 1918, חזר פריפר לגרמניה ושב למשרד החוץ כדיפלומט מומחה לענייני המזרח התיכון ואפריקה.
בין השנים 1925-1927 שימש פריפר כקונסול גרמניה בטביליסי, בירת גיאורגיה. עם שובו משם, נשא את אשתו השניה, אנהליזה לבית פהרמן. מייד לאחר מכן יצא שוב, הפעם לאתיופיה, שם שימש כשגריר בין השנים 1927-1930. בתום שליחותו זאת חזר לגרמניה ושם מונה לראש מחלקת אנגלו-אמריקה והמזרח התיכון במשרד החוץ.
עליית היטלר לשלטון ב-1933 התקבלה על ידי פריפר בברכה, שכן הוא היה מלכתחילה שמרן, לאומן ואנטישמי בסיגנון הישן. סימנים ראשונים לאנטישמיות ניכרו אצלו כבר בעת ששירת במזרח התיכון במלחמת העולם הראשונה. כך, למשל, כתב ב-1915 לג'מאל פחה, השליט העותמאני העריץ בארץ ישראל, כי היהודים הם "חתרנים בינלאומיים" המתכננים להביס את גרמניה במלחמה. אנטישמיות זאת גאתה והלכה בליבו של פריפר, ביחד עם זעמו על כניעת גרמניה והסכמי ורסאי בתום מלחמת העולם הראשונה. וכך, כאשר עלו הנאצים לשלטון, תאמו הצהרותיהם את דעותיו של פריפר והוא תמך בהם ללא סייג.
השלטון החדש גמל לפריפר על תמיכתו ולא שינה את מעמדו. יתר על כן: ב-1936 הוא מונה למנהל הכללי של אגף כוח האדם והתקציב במשרד החוץ. אולם הוא שאף לקידום נוסף ומאחר שהשלטון העדיף לקדם את אנשי המפלגה הנאצית – הוא הצטרף לשורותיה ב-1937.

עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, החלו להופיע ברחבי המדינה שלטים רבים כמו זה שבתצלום, המכריז כי "יהודים אינם רצויים כאן". אחרי כן הופיעו חוקי הגזע הנאציים שקבעו כי יהודי הוא מי שמוצאו לפחות משלושה סבים יהודים - וכל עובדי הציבור הגרמניים שתאמו הגדרה זו, פוטרו. פריפר החליט אז לוודא בעצמו, ליתר ביטחון, שאין כל יהודים בעבר משפחתו ומשפחת אשתו. כעובד בכיר במשרד החוץ התאפשר לו לבדוק זאת במירשם התושבים הגרמני ולחרדתו גילה כי גם במשפחתו וגם במשפחת אשתו אכן היו יהודים. כדי להשתיק את העניין הוא שיחד עובד במירשם התושבים, שמחק את היהודים מהרישומים של שתי המשפחות. מאז יכול היה פריפר להמשיך בלב שקט, בעבודתו למען גרמניה הנאצית.

הקידום שפריפר ציפה לו התרחש ב-1939, כאשר שר החוץ יואכים פון ריבנטרופ מינה אותו לשגריר גרמניה בברזיל. תפקידו העיקרי היה אז למנוע את הצטרפות ברזיל לצד מעצמות הברית, במלחמתן נגד גרמניה. אולם פריפר כשל בכך ולמרות כל מאמציו, הצטרפה ברזיל ב-1942 למלחמה נגד הנאצים.
פריפר הוחזר לגרמניה בעיצומן של ההפצצות ההרסניות שגרמו נזקים אדירים לערים הגרמניות.
באותם ימים נודע לו לראשונה, מפי מכרים ששירתו בצבא הגרמני ברוסיה ובפולין, על השואה. ביומניו הוא מביע התנגדות לכך, אבל לא מסיבות הומניטריות, אלא מחשש ש"השנאה (כלפי גרמניה), שבהכרח תתעורר (כשייוודע הדבר), אף פעם לא תשכך".
במחצית הראשונה של 1943 היה פריפר איש הקשר בין משרד החוץ הגרמני לבין המופתי חאג' אמין אל חוסייני, שישב אז בברלין. המופתי סייע אז לנאצים ככל יכולתו, כגמול על חיסול "הבעיה היהודית" שהטרידה אותו בארץ ישראל. פריפר כתב אז ביומנו, באהדה, כי "המופתי נחוש להיפטר מההתיישבות היהודית בפלשתינה", בעזרת הנאצים.

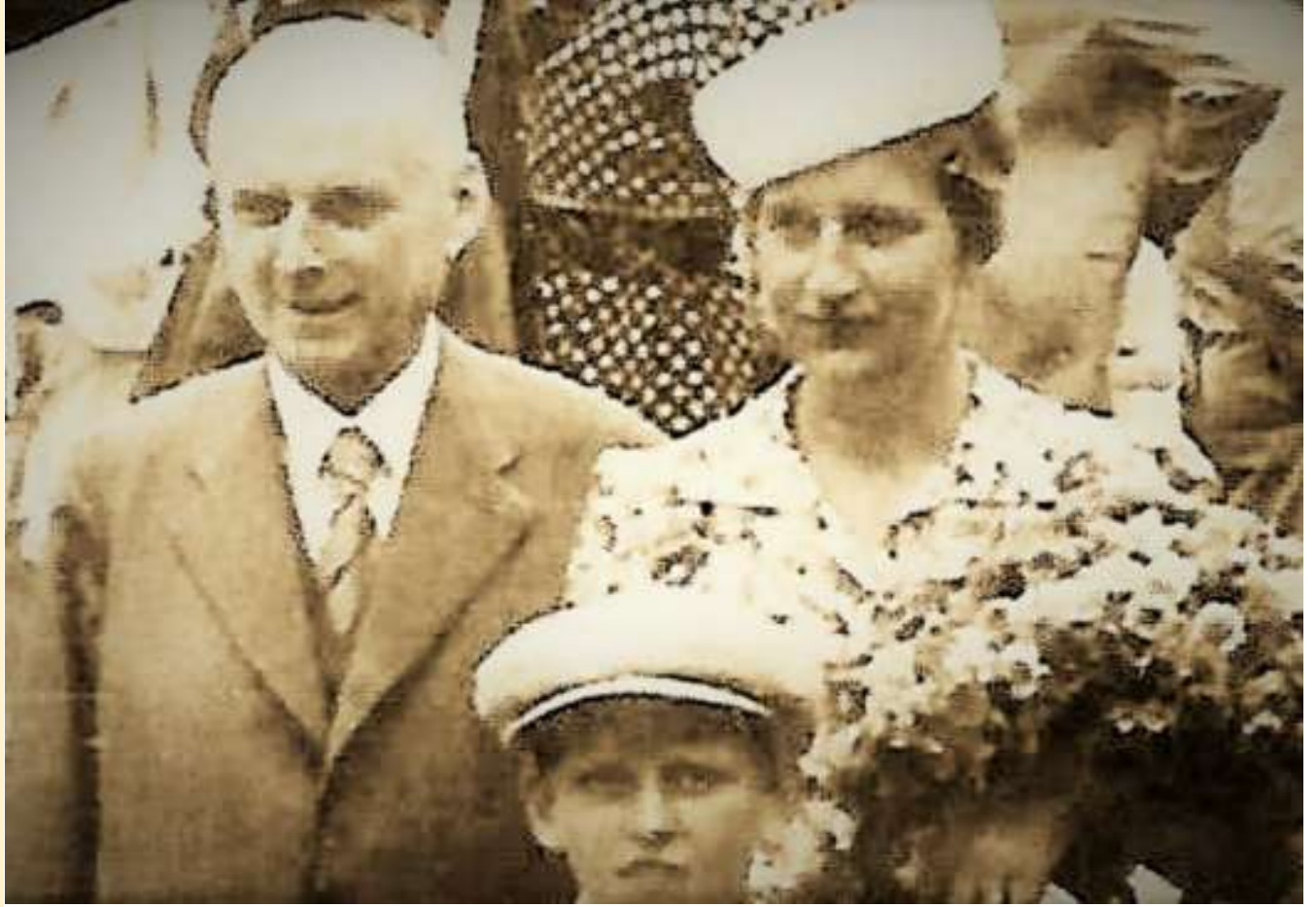

קורט פריפר, אשתו השנייה אנהליזה ובנם אולף, בהגיעם לברזיל ב-1939, עם מינוי פריפר כשגריר גרמניה הנאצית שם. הוא החזיק בתפקיד זה עד 1942.

פריפר כבר סבל אז מבריאות לקויה ולכן קיבל ב-1943 חופשה מעבודתו במיניסטריון החוץ ועבר לשווייץ הנייטרלית, כדי להתחמק מאימי ההפצצות. אבל הסוף המתקרב של הנאציזם רק ליבה את שנאתו ליהודים, שלדעתו פעלו מאחורי הקלעים להשמדת גרמניה על ידי בעלות הברית. הוא כתב אז ביומנו, כי בכך "הם סוללים את הדרך להשתלטות הקומוניזם"... כאשר הגיעו צבאות בעלות הברית למחנות המוות בפולין ובגרמניה וחשפו לעיני כל את הזוועות שחוללו בהם הנאצים, חל בפריפר שינוי מסויים: בתחילה הוא מביע הפתעה ואי אמון ואחרי כן תולה לא רק בס.ס. את האשמה בנוראות השואה, אלא גם במעצמות הברית, כי "לא עשו מאומה למניעתה".

באביב 1945, חודשים ספורים לפני תום המלחמה, הוצא פריפר לגימלאות. בתום הקרבות הוא חזר לגרמניה ושם מת ב-1959, בגיל 68.

יעל ויצמן אלינגהם בצעירותה.

קונל וולסי אלינגהם, בימי שירותו בצבא הבריטי

כעשרים שנה לאחר מותה של מינה, פקדה את משפחת ויצמן פרשייה דומה של נישואי אחת מבנותיה עם איש צבא אנגלי. הפעם הייתה זו יעל, אחותו של עזר ויצמן ובתו של יחיאל, הצעיר באחיו של חיים ויצמן.

יעל נולדה בחיפה ב-1921. בהיותה בת 23 פגשה קצין בריטי, קונל וולסי אלינגהם, שנפצע בקרבות נגד רומל בצפון אפריקה והגיע ארצה לטיפול רפואי. תוך זמן קצר התאהבו השניים והחליטו להינשא. גם במקרה הזה גילתה המשפחה התנגדות עזה לנישואיה של יעל ללא יהודי. אבל יעל התעלמה מכל הלחצים, נישאה לבחיר ליבה ב-1944 ונסעה ביחד איתו לאנגליה.

בתחילה ניתק אביה את כל קשריו איתה, אבל ארבע שנים לאחר נסיעתה, נולד בנה דייוויד-אלין ואחרי כן נולדה בתה דיאנה. עם לידת הנכד, פנה אחיה, עזר ויצמן, אל אביהם ואמר לו: "יש לך נכד. לא תלך לראות אותו?" האב נשבר ומאז ביקר אצל בתו כמעט כל שנה.

כשהגיע דייוויד לגיל גיוס, ב-1965, עלה ארצה, התגייס לצה"ל וכשפרצה מלחמת ששת הימים הוא שירת כטנקיסט. גם אחותו עלתה ארצה וב-1968 באו גם הוריהם בעיקבותיהם. האב, שהיה הנדסאי של מערכות דלק במטוסים, מצא עבודה בתעשייה האווירית ואילו יעל עבדה במכון ויצמן ופיתחה במשך הזמן תשעה פטנטים בתחום הפלסטיק.

קונל הלך לעולמו בשנת 2000 ויעל נפטרה שש שנים אחריו.

מקורות

Deutschland in Ägypten: Orientalistische Netzwerke, Judenverfolgung und das Leben der Frankfurter Jüdin Mimi Borchardt, von Cilli Kasper-Holtkotte.

From Shadow Theatre to the Empire of Shadows The Career of Curt Prüfer, Arabist and Diplomat, by Arnoud Vrolijk.

From the shtetl to the lecture hall, Jewish women and cultural exchange, by Luise Hirsch.

Lawrence in Arabia: War, Deceit, Imperial Folly and the Making of the Modern Middle East, by Scott Anderson.

Traditional Antisemitism and the Holocaust: The Case of the German Diplomat Curt Prufer, by Donald M. McKale.

War by Revolution: Germany and Great Britain in the Middle East in the Era of World War I, by Donald M. McKale.

וכן ערכים שונים בויקיפדיה, קטעים מארכיון עיתונות יהודית היסטורית ובלוגים מרחבי האינטרנט.

מינה ויצמן הובאה למנוחות בתל אביב, בבית העלמין הישן ברחוב טרומפלדור. בתצלום: המצבה על קיברה.
(BillionGraves, MyHeritage, IGRA)

סוף

ליקט, ערך וכתב:
בני גבירצמן
benigv@bezeqint.net